

OBSERVAȚII PRIVIND OBȘTEA SĂTEASCĂ LA GETO-DACI

Printre studiile cu caracter monografic închinat epocii dacice se numără și studiul prof. A. Bodor despre problema obștilor la daci¹, în care se încearcă demonstrarea existenței obștii sătești în societatea sclavagistă dacică. Importanța chestiunii nu poate fi contestată, așa cum nu pot fi negate eforturile autorului de a folosi izvoarele literare și epigrafice pentru susținerea tezei sale, juste în fond. Rezultatele n-au fost însă convingătoare. Cauza rezidă în greșita alegere a izvoarelor, precum și în interpretarea lor adesea forțată.

Să ne explicăm, examinând pe rînd argumentele prof. A. Bodor.

Primul izvor documentar pe care prof. A. Bodor își întemeiază concluziile îl constituie cîteva versuri dintr-o odă a lui Horațiu²:

.....melius
Vivunt et rigidi Getae
Immetata quibus iugera liberas
Fruges et Cercrem ferunt
Nec cultura placet longior annua
Defunctumque laboribus
Aequali sorte recreat vicarius.

În traducerea lui A. Bodor, aceste versuri glăsuiesc: «Mai bine trăiesc și geții cei aspri, ale căror pămînturi nehotărnicite le aduc roade și recolte libere. Nici nu le place să se ocupe mai mult de un an cu agricultura, iar cel care în anul precedent și-a încheiat munca este înlocuit cu un altul cu aceeași menire»³.

Același pasaj horatian îl făcuse pe prof. M. Macrea să conchidă existența la geți a orînduirii gentilice la sfîrșitul sec. I î.e.n.⁴. Acad. prof. C. Daicovicu

---

¹ A. Bodor, *Contribuții la problema agriculturii în Dacia înainte de cucerirea romană. Problema obștilor la daci*, partea I, în *SCIV*, VII, 3-4, 1956, p. 253-266; partea a II-a, în *SCIV*, VIII, 1-4, 1957, p. 137-148.

² Horatius, *Carmina*, III, 24, 10-16.

³ A. Bodor, *op. cit.*, partea I, p. 258.

⁴ M. Macrea, *Procesul separării orașului de sat la daci*, în *Studii și referate privind istoria Romîniei*, partea I, 1954, p. 138-139.

a arătat însă că poetul roman nu face altceva decît să parafrazeze în versuri cele spuse în proză de Caesar despre suebi, că nu trebuie să vedem în pasajul amintit decît obișnuita atitudine moralizatoare a scriitorilor și poeților antici și, în sfîrșit, că versurile lui Horațiu nu pot fi folosite ca izvor istoric despre daco-geți nici pentru dovedirea existenței obștii gentilice, nici pentru dovedirea existenței obștii sătești¹.

Neținînd seama de aceste observații, prof. A. Bodor înclină să atribuie, totuși, versurilor horațiene o anumită valoare documentară, raționînd în felul următor: Horațiu îl parafrazează, fără îndoială, pe Caesar, iar versurile lui nu descriu exact situația din Dacia acelei perioade. Ele o reflectă, totuși, într-o oarecare măsură. Poetul auzise că la daci agricultura se practica într-o comunitate oarecare, dar, neștiind precis care era acea comunitate, a crezut că e vorba tot de comunitatea gentilică a suebilor. De fapt era vorba de obștea sătească².

Nu e greu de văzut inconsistența acestei argumentări. Chiar prof. A. Bodor afirmă în studiul său că « obștea sătească presupune proprietatea privată »³, că ea (obștea sătească) « apare numai o dată cu biruința raporturilor de proprietate privată asupra raporturilor de proprietate comună, cînd apare și proprietatea privată a pămîntului »⁴, că « prezența obștii sătești înseamnă deci existența proprietății private, a familiei monogame, a sclaviei casnice sau timpurii, ... a claselor sociale, a statului »⁵.

Existența obștii sătești nu înseamnă deloc că agricultura se practică într-o comunitate oarecare. În cel mai bun caz, ea poate însemna că proprietatea asupra pămîntului arabil este, încă, o proprietate obștească, dar chiar și în cazul acesta obștea sătească presupune *cel puțin* împărțirea periodică a pămîntului între familii și însușirea privată a roadelor de către capii acestor familii⁶. Nici vorbă nu poate fi, deci, de *immetata iugera* și cu atît mai puțin de *liberae fruges*. Cum să credem atunci că Horațiu nu auzise nici de proprietatea privată asupra pămîntului (sau măcar de împărțirea periodică a acestuia), nici de însușirea privată a roadelor, nici de clasele și păturile sociale (*larabostes, comali*, sclavi), nici de exploatare, dar că auzise, în schimb, de practicarea agriculturii într-o « comunitate oarecare »?

Pe scurt: dacă la daci exista obștea sătească, atunci agricultura nu se practica în comun și, deci, Horațiu nu putea auzi nimic asemănător. Cum la daci nu exista nici obștea gentilică, nu rămîne decît posibilitatea ca poetul roman să fi atribuit daco-geților, în scopuri moralizatoare, o orînduire pe care aceștia n-o mai aveau de multă vreme sau, în cel mai fericit caz, să se fi referit la stările încă înapoiate dintr-un trib getic de la periferia Daciei⁷. În acest caz însă, e vorba într-adevăr de obștea gentilică și nu de obștea sătească.

În consecință, discutatul pasaj horațian nu poate servi în nici un caz drept dovadă a existenței obștii sătești la daci.

¹ C. Daicoviciu. *În legătură cu « obștea » la geto-daci*, în *SCIV*. VI. 1—2, 1955, p. 123—126.

² A. Bodor, *op. cit.*, partea I, p. 256—265.

³ *Ibidem*, partea a II-a. p. 140.

⁴ *Ibidem*, p. 141.

⁵ *Ibidem*, p. 142.

⁶ Cf. și C. Daicoviciu. *op. cit.*, p. 126.

⁷ Cf. *ibidem*, p. 125.

Al doilea izvor documentar folosit de prof. A. Bodor este opera scriitorului Flavius Iosephus. Cercetînd cele spuse de istoricul iudeu despre secta essenienilor, prof. A. Bodor conchide c a particularit tile acestei secte iudaice erau: comunitatea bunurilor, credin a în nemurirea sufletului  i faptul c a membrii ei nu- i întemeiau familii sau, dac a le întemeiau, puneau mare pre  pe virtutea femeii  i pe via a familială curată ¹. Autorul citează apoi observa ia lui Flavius Iosephus c a essenienii duc aceea i via a ca aceia care la daci se numesc *pleistoi* ².

Pornind de la aceste premise, prof. A. Bodor face următorul ra ionament: ο ι πλε στοι înseamnă « numărul cel mai mare », « cei mai mul i », « mul imea ». Evident c a în primul r nd comunitatea de bunuri l-a făcut pe Flavius Iosephus să-i compare pe essenienii cu dacii. Prin urmare,  i la daci exista comunitatea de bunuri ³.

Nici această argumentare nu e mai consistentă  i mai convingătoare decit aceea bazată pe versurile lui Horațiu. Prof. A. Bodor nu  ine seama de faptul c a, în alte manuscrise, în locul cuv ntului πλε στοι se g se te termenul πολιστα  sau termenul κτ ισται, de i men ioneaz  acest lucru ⁴. Mai mult, ignor nd posibilitatea ca termenul πλε στοι să fie doar o coruptel  a lui πολιστα , îl traduce, a a cum am văzut mai sus, prin « cei mai mul i », « mul imea » ⁵, l s nd să se  n teleg , de i n-o spune explicit, c a essenienii duceau acela i fel de via a ca  i cei mai mul i dintre daci, ca  i mul imea dacilor. De aici concluzia gre it  c a la daci ( n general) exista comunitatea de bunuri.

Ce concluzii putem trage din pasajul amintit al lui Flavius Iosephus?  n originalul grecesc, citat de A. Bodor, fraza cu pricina sună astfel: ζωσ ι δ  ο δδ ν παρηλλαγμ ενως,  λλ' ο τι μ λιστα  μφ ροντες Δακω ν το ς πλε στοις λεγομ νοις, iar în traducerea latinească, de care se folose te A. Bodor, se spune: *In summa eandem fere vivendi rationem sequuntur, quam hi, qui apud Dacos pleistoi nominantur*. E cit se poate de clar c a nu e vorba de cei mai mul i dintre daci (ο ι πλε στοι τω ν Δακω ν), ci de acei oameni care la daci se numesc *pleistoi* (πλε στοι λεγομ νοι). Tocmai de aceea traducătorul modern în latine te n-a t lm cit termenul πλε στοι, de i acest lucru nu prezenta nici o dificultate. D ndu- i seama c a e vorba de un termen special, de o denumire specială, el nu l-a mai tradus. Autorul studiului de care ne ocupăm aici n-a dat nici o aten ie acestui fapt.

Prof. A. Bodor nu dă aten ie nici faptului c a în diverse manuscrise ale operei lui Flavius Iosephus se  ntrebuin eaz  termeni diferi i (πλε στοι, πολιστα , κτ ισται) pentru a desemna această categorie de daci, de i tocmai acest lucru ne poate duce la dezlegarea justă a problemei.

Termenul de πλε στοι nu este dec t o coruptel  a lui πολιστα , iar acesta nu e dec t un sinonim al lui κτ ισται. Într-adevăr, κτ ισται înseamnă «  ntemeietori », « ctitori », iar πολιστα  înseamnă «  ntemeietori de ora (e) ». Cu timpul, în manuscrise, în locul cuv ntului κτ ισται a început să apară cvasi-sinonimul lui, πολιστα , iar mai t rziu acesta a fost corupt în πλε στοι.

¹ A. Bodor, *op. cit.*, partea I, p. 265.

² Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII, I, 5 (ed. Niese).

³ A. Bodor, *op. cit.*, partea I, p. 265  i nota 2; p. 266.

⁴ *Ibidem*, p. 265, nota 2.

⁵ *Ibidem*.

Că tocmai *κρίσται* și nu *πολισταί* a fost termenul mai vechi ne-o dovedește Decev. El arată¹ că însuși termenul de *κρίσται* nu e decît o coruptelă pentru *σκίσται* = « die (von dem Umgang mit Frauen) Getrennten », adică cei care sînt separați de la legături cu femeile. Termenul provine de la indo-europeanul **squei-d-*, care a dat în grecește *σχίζω*, « a separa », iar în tracică *sk(h)-it-(h)as* și apoi *sk(h)ist(h)as*. Tocmai acest termen a fost transformat prin etimologie populară elenă în *κρίσται*.

Lucrurile se limpezesc acum. E clar că Flavius Iosephus îi compara pe esenienii egalitariști și caști cu cei care la daci erau numiți *σκίσται*, adică separați de la legături cu femeile. E evident că aceștia *σκίσται* nu puteau fi dacii în general, « mulțimea » dacilor, ci tot numai o sectă religioasă sau un ordin preoțesc de asceți, așa cum arăta și Pârvan². Comunitatea bunurilor (perfect posibilă!) în sinul unui ordin preoțesc sau al oricărei alte grupări speciale de oameni nu poate servi drept dovadă a existenței ei la un popor întreg, la o societate întreagă.

De altfel, dovedirea existenței obștii căștice...

tății de bunuri este imposibilitatea de bunuri, ci, dimpotrivitelor, gospodăriei, produselor pămîntul arabil era proprietate privată. Proprietate conelemente relativ secundare altermenul de « comunitate d

Al treilea izvor utilizat de CIL, III, 14447. Lectura acestor sună astfel: [I]ussu et ex decretin(i) positi inter [?]mess per Vindium Verianum praef(și cea dată de Pârvan⁴ constă tilla apărea *villa* unui oarec

Pentru problema care ne interesează aici o importanță. Indiferent de aici că « inscripția... dovedește obștilor la geto-daci », iar mai târziu s-a desfășurat într-o comunitate

Ni se pare neîndoielnic că pămînturile satului Buteridava au fost cu privire la existența sau inexistența

Inscripția datează din secolul I î.e.n. Din acest motiv e riscant să facem analogii cu situația din Dacia liberă în sec. I î.e.n. — I e.n.

Inscripția nu dovedește în mod preempțoriu existența unei proprietăți colective a sătenilor din Buteridava. Hotărnicia s-a putut face foarte bine

¹ D. Decev, *Charakteristik der trakischen Sprache*, p. 85.

² V. Pârvan, *Gelica*, București, 1926, p. 162.

³ În *SCIV*, VI, 1-2, 1955, p. 80.

⁴ *Histria IV*, p. 633-637.

⁵ A. Bodor, *op. cit.*, partea a II-a, p. 138.

între « мошіа » *privată* a unei persoane străine de sat (cum pare să fie Messia Pudentilla) și loturile, tot *private*, ale sătenilor (« hotarul » satului). Afirmăm chiar că acest lucru este mult mai probabil în Dobrogea stăpinită de statul roman sclavagist.

Chiar dacă prin expresia *vicani Buteridavenses* vrem să înțelegem proprietatea colectivă a sătenilor din Buteridava, nimic nu ne spune că ar fi vorba de pământ arabil și că, deci, « forma principală a agriculturii » s-ar practica într-o comunitate oarecare, că ar exista obștea sătească (de altfel, *repetăm*, obștea sătească nu presupune *practicarea* în comun a agriculturii; dimpotrivă). Ar putea fi foarte bine vorba de terenuri de pășunat care, precum se știe, au rămas comune pentru un anumit sat timp de sute și chiar mii de ani, neavînd nici o legătură cu existența obștii sătești și constituind, cel mult, o îndepărtată reminiscență a acesteia.

Din considerațiile de mai sus reiese că nici versurile lui Horațiu, nici pasajul din Flavius Iosephus, nici inscripția CIL, III, 14 447 nu constituie argumente valabile pentru existența obștii sătești la dacii din secolele I î.e.n. — I e.n. Această obște a existat, fără îndoială, dar pentru a o documenta e necesar să se întreprindă o investigație mai largă a izvoarelor literare și arheologice care ne stau la îndemînă.

HADRIAN DAICOVICIU

К ВОПРОСУ О СЕЛЬСКОЙ ОБЩИНЕ У ГЕТО-ДАКОВ

РЕЗЮМЕ

Автор делает ряд замечаний в связи с аргументами, приведенными А. Бодором с целью доказать существование сельской общины у гето-даков в I в. до н.э. — I в. н.э., показывая, что ни один из них не является достоверным доказательством.

1. Стихи Горация (*Carmina*, III, 24, 10—16) представляют собой простую перефразировку наблюдений Цезаря, касающихся родовой общины у свевов. Они не могут служить доказательством существования у гето-даков эпохи Горация ни родовой и ни сельской общины.

2. Отрывок из Иосифа Флавия (*Antiquitates Judaicae*, XVIII, I, 5), в котором он сравнивает иудейскую секту ессеев с теми, кто у даков назывались *πλεῖστοι λεγομένοι*, было с натяжкой истолковано А. Бодором как « большинство », « множество ». При таком переводе последний приходит к выводу, что уклад жизни даков напоминал ессейский, прежде всего характеризуюсь существованием общинного имущества. В действительности же в некоторых рукописях Иосифа Флавия вместо термина *πλεῖστοι* встречаются слова *πολισταί* и *κτίσται*. *Πλεῖστοι* лишь испорченная форма *πολισταί*, а последнее слово было использовано как синоним *κτίσται*. В свою очередь *κτίσται* — испорченная форма *σκίσται* (из индоевропейского **squei-d-*), означающего «отделенные от общения с женщинами». Ясно, что ессеи сравниваются не с даками вообще, а с определенной категорией даков, с аскетическим орденом жрецов.

3. Надпись (CIL, III, 14 447), при помощи которой поместья Мессии Пудентиллы отмежеваны от владений жителей села Бутеридава (*Vicani*

Buteridavensis). также не доказывает существования сельской общины, поскольку нигде не говорится, что собственность указанных поселян была коллективной. Если учесть дату надписи (II в.н.э.) и место ее находки (Добруджа), то вероятнее, что речь идет о частных участках этих крестьян.

В заключение, автор указывает, что хотя — по аналогии с другими народами — существование сельской общины и вероятно, все источники, которыми мы располагаем до настоящего времени, не позволяют объять эту вероятность твердо установленной научной истиной.

OBSERVATIONS SUR LA COMMUNAUTÉ DE VILLAGE CHEZ LES GÉTO-DACES

RÉSUMÉ

L'auteur se livre à quelques observations en marge des arguments utilisés par A. Bodor pour démontrer l'existence d'une communauté de village chez les Géo-Daces, au Ier siècle avant notre ère et au Ier siècle de notre ère; il montre qu'aucun de ces arguments n'est appuyé par des preuves sûres.

1. Les vers d'Horace (*Carmina*, III, 24, 10—16) ne sont qu'une simple paraphrase des observations de César sur la commune gentilice des Suèves. Ils ne peuvent pas servir de preuve de l'existence, chez les Géo-Daces de l'époque d'Horace, d'une communauté gentilice, non plus que d'une communauté de village.

2. Le sens du passage de Flavius Josèphe (*Antiquitates Judaicae*, XVIII, I, 5), où la secte juive des esséniens est comparée aux *pleistoi* (πλεῖστοι λεγομένο) des Daces, a été forcé par A. Bodor qui traduisant πλεῖστοι par « les plus nombreux », « la multitude », est parvenu à la conclusion que les Daces menaient un genre de vie semblable à celui des esséniens, caractérisé en premier lieu par l'existence d'une communauté des biens. En réalité, dans certains manuscrits de Flavius Josèphe, on rencontre à la place du terme πλεῖστοι les mots πολισταί et κτίσται. Πλεῖστοι n'est qu'une corruption de πολισταί, lequel a été utilisé comme synonyme de κτίσται. A son tour, le mot κτίσται est une corruption de σκίσται (de l'indo-européen* *squei* — d —), qui signifie « séparé de tout rapport avec les femmes ». Il est clair que les esséniens sont comparés non pas aux Daces en général, mais à une certaine catégorie de Daces, à un ordre sacerdotal d'ascètes.

3. L'inscription *CIL*, III, 14.447, délimitant les propriétés de Messia Pudentilla d'une part et celle des paysans de Buteridava (*vicani Buteridavenses*) d'autre part, ne prouve pas non plus l'existence de la communauté de village, étant donné qu'il n'y est pas dit que la propriété des paysans mentionnés était une propriété collective. Si l'on tient compte de la date de l'inscription (IIe siècle de notre ère) et de l'endroit de sa découverte (Dobrogea), il est plus probable qu'il s'agisse des lots privés de ces paysans.

Pour conclure, on montre que, bien que l'existence d'une communauté de village chez les Géo-Daces soit probable, par analogie avec d'autres peuples, les sources dont on dispose à l'heure actuelle n'autorisent pas à proclamer cette probabilité comme une vérité scientifique bien établie.